

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри іноземних мов і перекладу, в.о. декана

Гуманітарно-мистецького факультету

Державного університету «Київський авіаційний інститут»

Мельник Наталії Іванівни, на дисертацію

Коновалової Надії Олександрівни

«Формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природнього білінгвального середовища» на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

У ХХІ столітті розвиток світової спільноти характеризується інтенсивними процесами глобалізації, мобільності населення та транснаціональної комунікації. Міграційні хвилі, зумовлені соціально-економічними трансформаціями, воєнними конфліктами, гуманітарними кризами та цифровізацією суспільства, формують нову реальність багатомовних і багатокультурних спільнот. У цих умовах володіння кількома мовами перестає бути перевагою й набуває статусу необхідної компетентності для повноцінної соціалізації особистості. Особливої ваги набуває формування іншомовної комунікативної компетентності в ранньому віці, коли мовленнєві механізми дитини характеризуються високою пластичністю. Діти, які зростають у багатомовному середовищі, демонструють підвищений рівень когнітивної гнучкості, метамовної свідомості та здатності до міжкультурної адаптації. У глобальному контексті це створює передумови для формування мобільної, відкритої до міжкультурної взаємодії особистості.

Іспанська мова як одна з найпоширеніших мов світу відіграє значну роль у міжнародному освітньому, культурному та економічному просторі. Тому дослідження формування іспано-української комунікативної компетентності в умовах природнього білінгвізму відповідає сучасним глобальним тенденціям розвитку багатомовності та інтеркультурної комунікації.

Європейська освітня політика акцентує на необхідності створення інклюзивного мовного середовища для дітей мігрантів та вимушених переселенців. У країнах ЄС впроваджуються моделі інтеграційної мовної підтримки, які поєднують збереження рідної мови з опануванням мови країни перебування. Такий підхід спрямований на недопущення освітньої ізоляції дитини, забезпечення її соціальної адаптації та збереження мовно-культурної ідентичності.

З огляду на сучасну ситуацію, пов'язану з масовою вимушеною міграцією українських родин до європейських країн, зокрема до іспаномовних регіонів, проблема гармонійного розвитку білінгвальних дітей набуває особливої соціальної значущості. Науково обґрунтована модель формування іспано-української комунікативної компетентності сприятиме ефективній інтеграції дітей у нове мовне середовище без втрати зв'язку з рідною мовою та культурою, що відповідає принципам європейської мовної політики та міжкультурної освіти.

В контексті зазначеного, валиво відзначити, що середній дошкільний вік є сенситивним періодом для мовленнєвого розвитку. У цей час активно формуються фонематичний слух, артикуляційна база, інтуїтивні граматичні узагальнення, а також базові механізми комунікативної взаємодії. Саме тому раннє занурення в іншомовне середовище сприяє природному засвоєнню мовних структур без надмірного когнітивного навантаження. Природне білінгвальне середовище принципово відрізняється від традиційного навчання іноземної мови. Воно передбачає функціонування двох мов у реальних життєвих ситуаціях, що забезпечує ситуативну мотивованість мовлення, емоційну залученість та формування комунікативних намірів. За таких умов іноземна мова не виступає лише навчальним предметом, а стає інструментом повсякденного спілкування.

Дослідження особливостей формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності в умовах природного білінгвізму здійснене Надією Олександрівною на тему «Формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища» визначається актуальністю своєчасністю, інноваційністю та доцільністю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше здійснено цілісне теоретико-експериментальне дослідження проблеми формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища. Авторкою систематизовано механізми оволодіння іноземною мовою дітьми означеної вікової категорії та науково обґрунтовано методичні засади формування їхньої іншомовної комунікативної компетентності. Проаналізовано еволюцію наукових підходів до феномену білінгвізму, уточнено зміст цього поняття та доведено його багатоаспектний характер. Встановлено, що специфіка формування іншомовної комунікативної компетентності в середньому дошкільному віці зумовлюється дією природних механізмів мовленнєвого розвитку, впливом білінгвального середовища на інтелектуальний розвиток дитини, а також особливостями організації педагогічного процесу. Виокремлено природні механізми засвоєння мови (сприйняття мовлення, фонематичного розрізнення, семантизації лексики, інтуїтивного засвоєння граматичної структури), що забезпечують ефективне опанування другої мови без когнітивного перевантаження. Обґрунтовано когнітивні переваги білінгвальних дітей порівняно з монолінгвами, зокрема в аспектах розвитку уваги, концентрації, логічного й дивергентного мислення, креативності, здатності до планування та самоконтролю.

У дослідженні розроблено та апробовано діагностичний інструментарій визначення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Доведено, що її сформованість визначається розвитком структурних компонентів – мовленнєвого, соціокультурного, особистісного та ціннісного – і має оцінюватися за сукупністю лінгвістичного критерію, критерію соціокультурних знань і навичок та критерію загальнокомунікативної поведінки. Емпірично підтверджено, що саме середній дошкільний вік є сенситивним періодом для формування основ іншомовної комунікативної компетентності та закріплення її поведінкових патернів.

Авторкою розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності в умовах природного білінгвального середовища, серед яких: застосування методу мовної імерсії; забезпечення пропорційної та системної присутності другої мови в житті дитини; цілеспрямоване планування мовленнєвого розвитку; високий рівень автентичної іншомовної компетентності суб'єктів-трансляторів мови; недопущення змішування мов; дотримання природної логіки онтогенезу мовлення; індивідуалізація навчального впливу; інтеграція мовного та культурного компонентів через взаємодію з предметним світом; підтримка внутрішньої мотивації дитини та опора на повноцінний розвиток першої мови як підґрунтя ефективного білінгвального становлення.

Уточнено зміст і співвідношення понять «компетентність» і «компетенція», «іншомовна комунікативна компетентність», «мовна компетенція» та «мовленнєва компетентність»; запропоновано критерії їх розмежування (об'єктивний, поведінковий, діяльнісний). Обґрунтовано доцільність трактування мовної компетенції як системи мовних знань, а мовленнєвої компетентності – як їх актуалізації у практичній діяльності. Запропоновано багаторівневу структуру іншомовної комунікативної компетентності, що охоплює мовленнєвий, соціокультурний, особистісний і ціннісний компоненти. Поглиблено наукові уявлення про сутність природного білінгвального середовища як цілісної системи просторових, суб'єктних, комунікативних, мотиваційних і культурних умов, у взаємодії яких відбувається формування іншомовної комунікативної компетентності дитини. Подальшого розвитку набули положення щодо механізмів, закономірностей, принципів, методів і прийомів раннього навчання іноземних мов та критеріїв оцінювання результативності цього процесу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Н. О. Коновалової «*Формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища*», є високим і забезпечується цілісною, внутрішньо узгодженою методологічною концепцією дослідження, що повністю відповідає його меті, завданням, об'єкту та предмету.

Методологічну основу роботи становить комплекс взаємопов'язаних теоретичних, емпіричних, діагностичних, моделювальних і статистичних методів, що забезпечило всебічне розкриття проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища. Наукова достовірність результатів підтверджується опорою на широку та релевантну джерельну базу, логічною послідовністю дослідницьких процедур, коректністю діагностичного інструментарію, кількісною та якісною інтерпретацією результатів формувального експерименту, а також їх практичною апробацією.

Варто відзначити системність і глибину теоретичного аналізу, здійсненого авторкою. У процесі дослідження було проаналізовано психолого-педагогічні праці з проблем білінгвізму, раннього навчання іноземних мов, формування комунікативної компетентності, а також вітчизняний і зарубіжний досвід організації іншомовного середовища у закладах дошкільної освіти. Це дозволило уточнити та конкретизувати категоріальний апарат дослідження, зокрема зміст понять «іншомовна комунікативна компетентність», «компетентність», «компетенція», «мовна компетенція», «мовленнєва компетентність», «дитячий білінгвізм», «природне білінгвальне середовище», а також обґрунтувати багаторівневу структуру іншомовної комунікативної компетентності (мовленнєвий, соціокультурний, особистісний і ціннісний компоненти).

Значущим є розроблення авторкою критеріально-діагностичного інструментарію визначення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку. Виділення лінгвістичного критерію, критерію соціокультурних знань і навичок та критерію загальнокомунікативних навичок і орієнтирів забезпечило комплексну оцінку досліджуваного феномена. Чіткість визначення показників, рівнів і методик діагностики підвищує валідність і надійність отриманих результатів.

Емпірична частина дослідження відзначається продуманою організацією та логічною поетапністю (констатувальний, формувальний і контрольний етапи). Формувальний експеримент був спрямований на моделювання процесу формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей середнього

дошкільного віку за умови впровадження обґрунтованих педагогічних умов. Робота здійснювалася комплексно – із залученням дітей, педагогів і батьків, із використанням індивідуальних, групових та масових форм взаємодії, словесних, наочних, практичних і діагностичних методів. Такий підхід свідчить про глибоке розуміння авторкою специфіки функціонування природного білінгвального середовища як системи взаємопов'язаних умов.

Переконливими є результати контрольного етапу експерименту, які засвідчили позитивну динаміку сформованості іншомовної комунікативної компетентності у дітей експериментальної групи за всіма визначеними критеріями, особливо за лінгвістичним (зростання пасивного словникового запасу, розуміння іспанського мовлення, розвиток лексично й граматично насиченого активного мовлення у вільних ситуаціях спілкування). Отримані дані підтверджують ефективність запропонованих педагогічних умов і гіпотезу дослідження.

Аналіз публікацій здобувачки свідчить про системну апробацію результатів дисертації у фахових наукових виданнях та під час міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Це підтверджує наукову зрілість дослідниці, її здатність до критичного осмислення результатів і їх інтеграції у сучасний науковий дискурс.

Отже, сукупність використаних методів, ґрунтовність теоретичного аналізу, логічність побудови експерименту, валідність діагностичного інструментарію та переконливість емпіричних результатів дають підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Н.О. Коновалової відзначається високим рівнем наукової обґрунтованості, методологічної вираженості та практичної значущості. Авторка демонструє здатність до системного наукового аналізу, концептуального мислення та розроблення ефективних педагогічних рішень у сфері формування іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища.

Вірогідність основних висновків дисертаційного дослідження, присвяченого формуванню іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного

білінгвального середовища, забезпечується застосуванням комплексного методологічного підходу. У роботі поєднано системний теоретичний аналіз психолого-педагогічних, лінгвістичних і методичних джерел, моделювання педагогічних умов, розроблення авторського діагностичного інструментарію, організацію та проведення педагогічного експерименту з подальшою кількісно-якісною обробкою отриманих результатів.

Достовірність результатів підтверджується репрезентативністю вибірки дітей середнього дошкільного віку, поетапною організацією дослідно-експериментальної роботи (констатувальний, формувальний і контрольний етапи), узгодженістю теоретичних положень із практичними результатами, а також позитивною динамікою сформованості мовленнєвого, соціокультурного, особистісного та ціннісного компонентів іншомовної комунікативної компетентності.

Обґрунтованість наукових положень і практичних рекомендацій доведено широкою апробацією результатів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, відображенням основних положень у фахових публікаціях, а також упровадженням розроблених педагогічних умов у практику роботи з дітьми середнього дошкільного віку, зокрема в умовах функціонування білінгвального освітнього середовища. Важливим підтвердженням практичної цінності дослідження є створення науково-методичних рекомендацій для педагогів і батьків щодо формування іншомовної комунікативної компетентності дітей в умовах природнього білінгвального середовища.

Отримані результати засвідчують становлення авторки як самостійної, концептуально мислячої дослідниці, здатної до наукового осмислення складних феноменів дитячого білінгвізму та розроблення ефективних педагогічних рішень у сфері раннього іншомовного розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій.

Оцінка змісту та ступеню завершеності дисертації. Дисертаційна робота Коновалової Надії Олександрівни виконана на високому науково-методологічному рівні, характеризується чіткою логікою побудови, структурною

завершеністю та науковою цілісністю. Дослідження має чітко визначену мету, послідовно реалізовані завдання та узгоджені теоретичні, методологічні й експериментальні компоненти.

Структура дисертації включає вступ, три основні розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Кожен розділ логічно розкриває сутність досліджуваного феномену та забезпечує цілісне розуміння проблематики формування іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Теоретична частина містить ґрунтовний аналіз сучасних підходів до розвитку іншомовної комунікативної компетентності (ІКК), концептуалізує понятійний апарат, розкриває психолінгвістичні, педагогічні та нейропсихологічні аспекти формування ІКК. Значущим є систематизація компонентів ІКК, що включає мовленнєвий, соціокультурний, особистісний і ціннісний рівні.

Методологічна частина дослідження містить детальну розробку критеріїв, показників та рівнів сформованості ІКК, обґрунтовані вибірку, інструментарій, етапи дослідження та методи обробки даних. Особливої уваги заслуговує залучення реальних центрів розвитку дітей дошкільного віку в іспанських закладах дошкільної освіти, що забезпечило автентичність навчального середовища та підвищило валідність отриманих результатів. Формувальний експеримент проведено системно: розподіл на експериментальні та контрольні групи, констатувальний і формувальний етапи, аналіз мотивації та вихідного рівня сформованості ІКК – усі аспекти опрацьовані комплексно та на високому науковому рівні.

Перший розділ дисертації присвячений ґрунтовному аналізу сучасних підходів до розвитку іншомовної комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку та вирізняється високою теоретико-методологічною культурою. Авторка цілеспрямовано показує складність і багатозначність самого поняття ІКК, метафорично окреслюючи його «теоретичну невизначеність» як ефект «сніжного кому», коли неоднозначність компонентів поняття ускладнює формування єдиної наукової позиції. Важливим здобутком є ретельний термінологічний аналіз співвідношення понять «компетентність» і «компетенція»

та аргументоване обґрунтування доцільності їх розмежування для лінгводидактики дошкільного віку. Авторка систематизує наукові підходи до диференціації (суб'єктивно-об'єктивний, діяльнісний, поведінковий критерії), акцентуючи особливу методичну значущість діяльнісно-поведінкового підходу як такого, що пояснює ключову проблему раннього навчання М2: перехід від пасивних мовних знань до активного мовлення у реальних комунікативних ситуаціях.

Логічно та послідовно розкрито еволюцію поняття комунікативної компетенції у зарубіжній науковій традиції – від концепції Д. Хаймса (із включенням граматичної, соціолінгвістичної, стратегічної та дискурсивної складових) через підходи Г. Відовсона, моделі М. Канале і М. Свейн, до деталізованої структури комунікативної мовної здатності Л. Бахмана (організаційні та прагматичні знання, стратегічна компетенція). Важливо, що авторка не обмежується оглядом, а демонструє, як різночитання концепту КК породжує множинність визначень ІКК у сучасній літературі та пояснює варіативність підходів до її структурних елементів. На цьому тлі переконливо окреслено власну позицію дослідниці щодо мовної та мовленнєвої складових: мовна компетенція/компетенція трактується як знання мовної системи (лексика, граматики, фонетика), тоді як мовленнєва компетентність – як їх актуалізація у діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) з акцентом на поширеній у практиці ситуації, коли дитина має певний словниковий чи граматичний запас, але не здатна використати його в живій комунікації.

Суттєвою перевагою є те, що в теоретичному полі розділу органічно інтегровано соціокультурний вимір. Авторка обґрунтовує необхідність включення соціокультурного компоненту в ІКК, показуючи, що «правильність» іншомовного висловлювання має визначатися не лише лінгвістично, а й ситуативно та культурно; саме тому соціокультурні знання й уміння (етикет, невербальна поведінка, стандарти взаємодії, культурні еталони) постають умовою ефективної міжкультурної комунікації. Показовим є узагальнення позицій щодо соціокультурної та соціолінгвістичної компетентностей і

аргументація їх доцільного зближення/об'єднання в межах дослідження з огляду на перехрещення змісту.

Окремо слід відзначити авторські дефініції, які уточнюють предметне поле дослідження: розмежовано «об'єктивну іншомовну комунікативну компетенцію» як програмні вимоги та «іншомовну комунікативну компетентність» як інтегровану якість особистості, що включає не лише знання й уміння, а й досвід, ціннісне ставлення до іншомовної мовленнєвої діяльності та загальнокомунікативні якості. На цій основі авторка вибудовує структурну модель ІКК ДСДВ із чітко визначеними компонентами: (1) мовленнєвий (дворівневий: мовна компетенція та мовленнєва компетентність), (2) соціокультурний (дворівневий: соціокультурна компетенція та соціокультурна компетентність), (3) особистісний (здатність планувати, організовувати, контролювати мовленнєву діяльність, долати труднощі, підтримувати комунікацію за браком засобів), (4) ціннісний (орієнтири й переконання щодо значущості іншомовного спілкування). Показовим є акцент: сформованість мовленнєвого компоненту визначає становлення двомовної особистості, а поєднання з соціокультурним – бікультурної; отже, лише цілісність усіх елементів є запорукою реальної іншомовної комунікації.

Вагомою частиною першого розділу є розкриття білінгвізму як контексту і механізму розвитку ІКК у дошкільному віці. Авторка коректно вводить терміни M1/M2, окреслює історію становлення досліджень дитячого білінгвізму та підкреслює міждисциплінарний характер проблеми (лінгвістичний, психолінгвістичний, нейролінгвістичний, соціологічний, лінгводидактичний аспекти). Переконаливо аргументовано, що в дошкільному віці оволодіння M2 має відбуватися природно, несвідомо, через вплив середовища, не створюючи загрози перевантаження чи шкоди для ментального розвитку, а також може мати когнітивні переваги за умови збалансованого білінгвізму.

Особливої уваги заслуговує детальне теоретичне моделювання природного/штучного білінгвального мовного середовища як ключового засобу формування ІКК. Авторка пропонує розгорнуте визначення мовного середовища як сукупності умов реальної дійсності, конкретизуючи його складові: просторові

(макро- й мікрорівень), суб'єктні (характеристика трансляторів мови), умови предметного світу (матеріальна та візуальна автентика), мовленнєво-комунікативні (інпут, аутпут, фідбек; інтенсивність, якість, зрозумілість, узгодженість), мотиваційні (ігрова та природна мотивація). Науково й методично виважено описано принципи організації двомовного середовища (чітке розділення мов: «одна людина – одна мова», локальний, часовий, ситуаційний тощо; а також транслінгвізм як гнучкий підхід), а також типологію форм мовного середовища в ЗДО (короткотривалий вплив занять та довготривалий вплив імерсії). Водночас авторка аргументовано підкреслює обмеження форсованого «заняттєвого» підходу, який може не забезпечувати перенесення засвоєних одиниць у реальний діалог, на відміну від імерсійної моделі, що відтворює природну формулу «мовлення → мова».

Завершує теоретичний блок змістовний аналіз зарубіжного досвіду формування ІКК у ДСДВ, систематизований за контекстами (мови меншин у двомовних країнах; відродження мов; мова міжнародного спілкування; еміграція) та проілюстрований прикладами Канади, Фінляндії, Мальти, Ізраїлю, а також автономних регіонів Іспанії. Влучним є порівняння успішних і менш ефективних моделей мовної політики (зокрема, виокремлення каталонського досвіду як прикладу нормативно закріпленої імерсії та галісійського – як ситуації недостатнього мовного планування), що підсилює аргументацію авторки щодо необхідності чітких педагогічних і організаційних умов для результативного формування ІКК у дошкільників.

У другому розділі роботи детально висвітлено методологію дослідження та організацію експерименту з формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності (ІКК) у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища. Розглянуто організаційно-методичні засади констатувального етапу дослідження, що передбачали діагностику актуального стану сформованості ІКК у дітей, визначення зон їхнього найближчого іншомовного розвитку та виявлення можливих відхилень у мовленнєвому онтогенезі. На основі отриманих даних було розроблено

педагогічні умови та підбрано методики, прийоми й засоби педагогічного впливу, які забезпечують ефективне формування ІКК у ДСДВ.

Окремо висвітлено критерії та показники ефективності формування ІКК, що охоплюють мовленнєвий, соціокультурний та особистісно-ціннісний компоненти компетентності. Для оцінки рівня розвитку кожного з компонентів використовувалися як теоретичні, так і емпіричні методи: аналіз педагогічної, психологічної та лінгвістичної літератури, спостереження за мовленням дітей у різних ситуаціях спілкування, психолого-педагогічні тести, анкетування та статистична обробка даних.

Дослідження проводилося за участі 151 особи, включно з 100 дітьми середнього дошкільного віку (ДСДВ), 50 батьками та 51 педагогом, з урахуванням умов воєнного стану та проживання дітей в Іспанії. Діти були розподілені на експериментальну групу (ЕГ) та контрольну групу (КГ), зокрема ЕГ включала ДСДВ із регіонів Іспанії з максимальним природним зануренням у кастильську мову, а КГ – дітей із регіонів із обмеженою присутністю кастильської мови, де застосовувалися додаткові методи пришвидшеного оволодіння мовою.

В розділі також представлено докладний опис використаних діагностичних інструментів, зокрема методик оцінки імпресивного та експресивного мовлення (TEVA-R, PLON-R, ECOL, Quilis та ін.), та критеріїв соціокультурної та загальнокомунікативної компетентності, що дозволяють всебічно оцінити сформованість ІКК у дітей у реальних умовах білінгвального середовища.

Третій розділ дисертаційного дослідження вирізняється високим рівнем теоретико-методологічної зрілості, логічною цілісністю та переконливою емпіричною наповненістю, що дозволяє розглядати його як ключовий у доведенні авторської концепції формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища. Авторка послідовно й аргументовано переходить від *глибокого теоретичного аналізу педагогічних умов* (п. 3.1) до *їх експериментального моделювання та впровадження* (пп. 3.2–3.3), а завершальним етапом подає *грунтовний аналіз узагальнених результатів формувального експерименту* (п. 3.4). Така структура свідчить про чітке дотримання логіки педагогічного

дослідження та високий рівень наукової культури автора. Ззначений розділ дисертаційного дослідження справляє цілісне й концептуально вивірене враження та демонструє високий рівень науково-методологічної підготовки авторки. У ньому послідовно поєднано теоретичне осмислення педагогічних умов формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку з їх практичним моделюванням і експериментальною перевіркою в умовах природного білінгвального середовища. Такий підхід засвідчує вміння дослідниці вибудовувати логічний ланцюг «теорія – педагогічний вплив – емпіричний результат» і забезпечує переконливість отриманих висновків.

Авторка ґрунтовно обґрунтовує комплекс педагогічних умов, спираючись на сучасні психолого-педагогічні, лінгводидактичні та соціокультурні концепції іншомовного оволодіння. У роботі органічно інтегровано ідеї природного онтогенезу мовлення, ролі якісного мовного інпуту, значущості соціальної взаємодії, збереження рідної мови як когнітивної бази та необхідності створення ненасильницького, дитиноцентрованого освітнього середовища. Особливо цінним є визнання індивідуальних темпів мовленнєвого розвитку, нормативності «періоду мовчання» та врахування психоемоційного стану дитини в умовах білінгвізму.

Експериментальна частина розділу вирізняється методичною продуманістю та реалістичністю педагогічного впливу. Формування іншомовної комунікативної компетентності розглядається не як штучно організований процес навчання, а як цілеспрямоване оптимізування природного мовного середовища, у якому задіяно ключових суб'єктів розвитку дитини — педагогів і батьків. Авторка переконливо демонструє, що узгоджена мовна політика, підвищення мовної й педагогічної обізнаності дорослих, створення автентичного мовленнєвого простору та підтримка рідної мови забезпечують стабільні умови для розвитку ІКК у дошкільників.

Вагомою перевагою дослідження є міждисциплінарний характер підходу. У розділі поєднано лінгводидактичні, соціокультурні та нейропсихологічні аспекти розвитку мовлення, що дозволило комплексно впливати не лише на мовні

показники, а й на загальнокомунікативні, когнітивні та особистісні характеристики дітей. Такий підхід значно підсилює як наукову обґрунтованість, так і практичну ефективність запропонованої моделі.

Поданий аналіз результатів формувального експерименту є доказовим і статистично коректним. Авторка переконливо демонструє позитивну динаміку розвитку іншомовної комунікативної компетентності у дітей експериментальної групи порівняно з контрольною, зокрема щодо активізації експресивного мовлення, підвищення комунікативної ініціативи та здатності до спонтанної іншомовної взаємодії. Важливим є висновок про те, що навіть за наявності природного білінгвального середовища відсутність системи педагогічних умов призводить до фрагментарних і нестійких результатів.

Загалом розділ характеризується логічною завершеністю, внутрішньою узгодженістю та високим рівнем наукової аргументації. Отримані результати мають істотну теоретичну значущість і практичну цінність, а запропонована модель формування іншомовної комунікативної компетентності може бути рекомендована для використання в закладах дошкільної освіти та в умовах сімейного білінгвального виховання.

Дисертація Коновалової Н.О. відзначається високим науково-методологічним рівнем, послідовністю, системністю та науковою новизною. Робота поєднує теоретичний аналіз, розробку педагогічних умов, методику експериментальної перевірки та практичні рекомендації. Дослідження робить вагомий внесок у розвиток теорії дошкільної педагогіки, методики раннього іншомовного навчання та дослідження дитячого білінгвізму. Результати можуть бути використані як науково-методична основа для вдосконалення освітнього процесу у закладах дошкільної освіти України та за кордоном.

Порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень у дисертаційній роботі здобувачки не виявлено.

Мова і стиль дисертації. Дисертаційне дослідження виконано державною мовою з дотриманням норм наукового стилю. Результати роботи подано у чіткій та зрозумілій для фахової аудиторії формі. Архітектоніка дисертації є логічно вибудованою та структурно впорядкованою; виклад матеріалу послідовний, аргументований, із чітко сформульованими основними положеннями та узагальненими висновками, що відзначаються повнотою й достатністю. Оформлення тексту відповідає чинним вимогам та нормативним документам Міністерства освіти і науки України.

Повнота викладених основних результатів дисертації в наукових виданнях. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної науково-дослідної діяльності Коновалової Н. О. Усі основні наукові результати, викладені в роботі, отримані дисертанткою особисто. У наукових працях, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, що відображають її власний індивідуальний внесок. Сформульовані в дослідженні наукові положення, висновки та практичні рекомендації є науково обґрунтованими й достовірними.

Зміст дисертації характеризується цілісністю, логічною послідовністю та концептуальною завершеністю й повністю відповідає визначеній меті та поставленим завданням дослідження. Основні результати та положення наукової новизни достатньою мірою відображено у 7 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України, затверджених Міністерством освіти і науки України, а 3 – у зарубіжних та міжнародних наукових журналах, у тому числі у співавторстві.

Апробацію результатів дисертаційного дослідження здійснено шляхом їх представлення у 7 публікаціях апробаційного характеру, опублікованих у матеріалах всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій, що підтверджує належний рівень оприлюднення та обговорення результатів дослідження у науковому середовищі.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначаючи його наукову новизну, практичну значущість, логічність побудови

та належний рівень теоретичного й методичного опрацювання проблеми, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження й рекомендації, що мають дискусійний характер і спрямовані на подальше вдосконалення представленої роботи.

1. У дисертації авторкою ґрунтовно визначено та охарактеризовано поняття «білінгвізм», «мовне середовище», «природне білінгвальне середовище» (ст. 103), що в результаті теоретичного аналізу виводить дисертантка. Логічним видається відобразити дані поняття в категоріальному апараті дослідження, зокрема у науковій новизні дослідження.

2. На сторінках першого розділу ст. 85-92 дисертанткою презентовано моделі повної, часткової та простої імерсії дітей дошкільного віку в іншомовне середовище, що становить окрему наукову цінність для сучасної теорії і практики іншомовного навчання в закладах дошкільної освіти України. Доцільним було б презентувати описані моделі у формі схем чи таблиць, які б унаочнили б сутнісні функціональні та процесуальні відмінності описаних моделей.

3. На нашу думку, дисертаційне дослідження могло бути додатково збагачене аналізом європейської нормативно-правової та політичної бази, що регламентує мовну інтеграцію дітей раннього та дошкільного віку, їхню соціалізацію через освіту й участь у суспільному житті, а також взаємодію з державною системою установ у державах-членах ЄС і Ради Європи. Зокрема, йдеться про Рекомендацію Ради Європейського Союзу від 22 травня 2019 р. щодо високоякісної дошкільної освіти та догляду (Early Childhood Education and Care, ECEC), яка містить якісні принципи доступу, навчального процесу, кадрового забезпечення й інклюзії дітей у системі ранньої освіти й визнає ключову роль дошкільної освіти у розвитку дітей та зменшенні соціальних нерівностей, а також *Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027 (ЄК)*, що окреслює пріоритети дошкільної освіти для дітей мігрантів; *Practical toolkit for Inclusive Early Childhood Education and Care (ECEC)* із рекомендаціями щодо підтримки мовної адаптації; *Rec(2008)4 Ради Європи «Про інтеграцію дітей мігрантів»*; політика Ради Європи щодо багатомовної та міжкультурної освіти; а також *CEFR та Європейський мовний портфоліо*, що визначають стандарти володіння мовою для інтеграції дітей у навчальне середовище.

4. У дисертації на ст. 174-182 ґрунтовно та змістовно представлено роботу з батьками як один із ключових напрямів упровадження педагогічних

умов формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку. Авторка переконливо обґрунтовує провідну роль батьків як своєрідного «координаційного центру» формування ІКК дитини, що враховує індивідуальний мовленнєвий простір, якість і кількість мовного інпуту, кількість трансляторів іноземної мови, характер взаємодії дитини з ними, а також індивідуально-психологічні особливості дитини (рівень когнітивного та мовленнєвого розвитку, темперамент тощо). На наш погляд, дисертаційне дослідження значно б збагатилося б за рахунок більш розгорнутого й деталізованого опису роботи з педагогами та безпосередньо з дітьми в межах формувального експерименту, оскільки представлені ці напрями роботи лише на ст. 182-184. Зокрема, уточнення потребують зміст, форми і прийоми підвищення компетентності педагогів-трансляторів іноземної мови та україномовних педагогів закладів дошкільної освіти, а також конкретизація практичних методик роботи з дітьми на різних етапах природного оволодіння ІКК (з урахуванням «періоду мовчання», індивідуальних відмінностей та ролі якісного інпуту) надали б роботі ще більшої практичної цінності. Таке уточнення, на нашу думку, дозволило б повніше представити цінний практичний і дидактичний матеріал, накопичений авторкою, та сприяло б подальшому збагаченню вітчизняної теорії і практики дошкільної іншомовної освіти зарубіжним досвідом.

5. З метою підвищення методологічної чіткості та логічної завершеності дисертаційного дослідження доцільно посилити узгодженість між переліком сформульованих завдань і системою загальних висновків. Представлені у роботі висновки є змістовними, науково обґрунтованими та відображають широкий спектр отриманих результатів, однак їх структурне співвіднесення з окремими завданнями дослідження не завжди є очевидним. Уточнення або чіткіше маркування відповідності «завдання — результат» дозволило б прозоріше продемонструвати логіку досягнення поставленої мети, полегшило б сприйняття результатів дослідження для фахової аудиторії та додатково підкреслило б завершений характер роботи.

6. З огляду на наукову новизну, теоретичну ґрунтовність і практичну значущість результатів дисертаційного дослідження, доцільним і бажаним видається їх подальше узагальнення у формі наукової монографії. Особливо цінним було б видання монографії українською мовою з метою збагачення вітчизняного науково-освітнього простору, а також її публікація іноземною

мовою або мовою однієї з країн Європейського Союзу для представлення результатів дослідження міжнародній науковій спільноті. Таке видання сприятиме ширшій апробації та впровадженню отриманих результатів, розширенню міжкультурного наукового діалогу та утвердженню українських наукових напрацювань у галузі дошкільної педагогіки та білінгвальної освіти на європейському й світовому рівнях.

Зазначені зауваження й рекомендації мають дискусійний характер, відображають професійне бачення окремих аспектів дисертаційного дослідження та жодною мірою не знижують його наукової й практичної цінності. Навпаки, вони підкреслюють актуальність, перспективність і високий рівень виконаної роботи, яка вирізняється ґрунтовністю теоретичного аналізу, переконливістю аналітичних узагальнень і робить вагомий внесок у розвиток методики викладання англійської мови за професійним спрямуванням у медичній освіті.

Загальний висновок. Вважаємо, що дисертаційне дослідження Коновалової Надії Олександрівни містить нові науково обґрунтовані положення щодо формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища, що є актуальною та суспільно значущою проблемою сучасної дошкільної освіти в умовах зростання міграційних процесів і міжкультурної взаємодії. Аргументованість висновків, адекватність застосованих методів, чіткість теоретичного обґрунтування та переконливість результатів експериментальної перевірки засвідчують високий рівень володіння авторкою методологією педагогічного дослідження.

Надію Олександрівну Коновалову можна охарактеризувати як відповідальну, наполегливу та науково зрілу дослідницю, здатну самостійно визначати дослідницьку проблематику, логічно вибудовувати науковий пошук, системно аналізувати складні психолого-педагогічні явища та забезпечувати практичну спрямованість отриманих результатів.

Дисертаційна робота «Формування іншомовної (іспано-української) комунікативної компетентності у дітей середнього дошкільного віку в умовах природного білінгвального середовища» є завершеним самостійним науковим дослідженням теоретико-експериментального характеру, виконаним на актуальну тему сучасної педагогіки та методики дошкільної освіти. У роботі здійснено теоретичне осмислення сутності іншомовної комунікативної

компетентності дітей середнього дошкільного віку, уточнено її структуру, визначено критерії та показники сформованості, розроблено й обґрунтовано комплекс педагогічних умов її формування засобом природного білінгвального середовища, а також експериментально підтверджено їх ефективність. Наукова новизна, теоретична значущість і практична цінність отриманих результатів є очевидними та переконливо доведеними.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність результатів, а також підтверджену практичну значущість сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертація відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії відповідно до чинних нормативних документів Міністерства освіти і науки України та Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота повністю відповідає спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», а її авторка – Коновалова Надія Олександрівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов і перекладу,
в.о.декана Гуманітарно-мистецького факультету
Державного університету «Київський авіаційний інститут»

«02» березня 2026 року

Наталія МЕЛЬНИК

